

ОСОБЛИВОСТІ АВТОНОМНОГО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СПЕЦІАЛЬНОГО ВЖИТКУ

Анотація. У статті розглянуто основні принципи автономного навчання в групах ESP (англійська спеціального вжитку). На основі аналізу основних форм і методів автономного навчання визначені найбільш ефективні для роботи зі студентами технічних спеціальностей. Дано характеристику таким формам автономного навчання, як веб-квести і дебати.

Ключові слова: автономне навчання, самоосвіта, веб-квест, дебати, ESP (англійська спеціального вжитку).

Аннотация. В статье рассмотрены основные принципы автономного обучения в группах ESP (английский для профессиональных целей). На основе анализа основных форм и методов автономного обучения определены наиболее эффективные для работы со студентами технических специальностей. Дана характеристика таким формам автономного обучения, как веб-квесты и дебаты.

Ключевые слова: автономное обучение, самообразование, веб-квест, дебаты, ESP (английский для профессиональных целей).

Abstract. The article considers the basic principles of autonomous learning in ESP. It also analyses basic forms and methods of autonomous learning, determines the most effective for students of technical specialties. It also gives characteristic of such forms of autonomous learning as web quests and debate.

Keywords: autonomous learning, self-education, web-quest, debates, ESP.

Постановка проблеми. Сьогодні вища школа України зорієнтована на стрімку інтеграцію в європейську систему вищої професійної освіти. На

цьому шляху відбуваються не тільки зміни національних кваліфікаційних стандартів, програм підготовки фахівців, а й переглядаються самі підходи до традиційної системи підготовки висококваліфікованих фахівців. Для того щоб бути успішним і побудувати блискучу кар'єру, сучасний випускник університету повинен не тільки володіти особливими професійними компетентностями в своїй галузі діяльності, а й уміти ефективно організовувати свій робочий простір і час, проявляти активність у вирішенні різноманітних професійних завдань, бути готовим до постійного професійного розвитку, тобто - постійно вчитися, здобувати нові навички та знання та вдосконалювати вміння необхідні для певних професійних ситуацій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Таким чином, перед викладачем вищої школи сьогодні актуальним постає завдання - навчити студентів вчитися: самостійно ставити цілі, знаходити способи їх досягнення, оцінювати отримані результати. Саме ці принципи є основоположними в автономному навчанні. Д. Літл дає таке визначення автономному навчанню: "Автономія учня у навчальній діяльності полягає в його здатності до незалежних і самостійних дій, критичної рефлексії, прийняттю рішень. Здатність до автономності проявляється як в способі навчання, так і в способі перенесення учнями результату навчання на більш широкий контекст" [2, с. 15-23].

Мета та завдання. Автономне навчання може і повинно стати важливим компонентом мовної підготовки в технічному ВНЗ. Для збагачення свого професійного, освітнього та особистісного досвіду молоді фахівці сьогодні багато подорожують, спілкуються з іноземними колегами, рівень їх володіння англійською мовою нерідко є вирішальним фактором при працевлаштуванні.

Таким чином, завдання автономного навчання у ВНЗ є такі: 1) розвивати особистісні якості студента; 2) формувати у студентів критичне мислення; 3) розвивати у них творче мислення; 4) всебічно готувати їх до

безперервного процесу освіти, саморозвитку та самовдосконалення протягом усього життя.

Необхідно підкреслити, що велика увага автономному навчанню іноземним мовам приділяється у низці офіційних документів Болонського процесу, серед яких розроблений експертами Ради Європи пакет документів "Європейське мовне портфоліо" (European Language Portfolio) [3]. У ньому наголошується, що в умовах глобалізації сучасне суспільство стає більш інтерактивним і мобільним, тому сучасні інформаційні технології повинні допомагати долати мовні бар'єри і молоде покоління має вдосконалювати свої лінгвістичні знання та навички. Виходячи з цього, можна виділити наступні завдання, що постають перед викладачем іноземних мов в технічному ВНЗ, які впроваджують автономне навчання в свою роботу: 1) розвивати мовну компетентність; 2) формувати систему безперервної мовної освіти; 3) забезпечити студентам можливість самостійно підтримувати та вдосконалювати свій мовний рівень в різних навчальних ситуаціях в умовах різноманітності освітніх систем.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з цим в академічному середовищі відбувається переосмислення змісту, засобів і методів викладання англійської мови спеціального вжитку (ESP), так як одним із сучасних основоположних принципів навчання англійської мови в технічному університеті стає автономне навчання. У школі весь процес навчання організований учителем, а у ВНЗ студенту самому доводиться визначати і планувати свою учбову діяльність, а саме - вибирати: що, коли, в якому обсязі вивчати; дотримуватися термінів здачі тестів та іспитів; опрацьовувати великий обсяг текстової інформації; визначати головне і другорядне, а потім вибірково використовувати для складання власних конспектів, тез, доповідей тощо; і найголовніше - здійснювати самооцінку ефективності своєї навчальної діяльності. Сучасні методики ESP (викладання англійської спеціального вжитку) неодмінно повинні

розроблятися так, щоб залучати студентів до процесу вибору змісту, методів і засобів навчання.

При підборі змісту навчання повинні враховуватися інтереси і проблеми, що хвилюють студентів насамперед при відборі автентичного текстового матеріалу, у виборі тем для обговорення тощо. Важливо, щоб підібраний матеріал був дещо складним. Це дозволяє здійснити диференційований та індивідуальний підхід до студентів, ставить їх в ситуацію вибору, спонукає до більшої самостійності та активності. Останнє досягається завдяки проблемній подачі матеріалів, а не повідомленням "готових завдань", спонуканню студентів до роздумів, самостійного пошуку інформації, до самостійних висновків, узагальнень.

Наприклад, це часто досягається за допомогою спеціальних завдань, пов'язаних з наглядом, зіставленням, аналізом, які сприяють розвитку особистості, її самосвідомості, самооцінки. У зв'язку з цим важливими елементами є самооцінка студента. Тому при відборі змісту важливо передбачити такі матеріали, які апелюють до особистого досвіду студента, почуттів, емоцій, спонукають до вираження власної думки, оцінки, що стимулює формування ціннісних орієнтацій.

Таким чином, пріоритетними стають такі освітні технології, які орієнтовані на особистість студента, його інтереси, потреби та можливості, а також на способи навчання, що забезпечують високий рівень самостійності студентів. Такий підхід повністю відповідає новим стандартам в освіті, де один з основних постулатів - вимога до формування готовності випускників до ефективної самостійної роботи на рівні світових стандартів, до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності. Іноземна мова дає великі можливості для розвитку умінь і навичок самостійної роботи студентів. Часто концепція автономного навчання протиставляється традиційному навчання іноземним мовам. Таке протиставлення не завжди є вірним, так як і

традиційні методи викладання розглядають самостійну роботу як важливий фактор ефективного оволодіння іноземною мовою.

Студент вчиться тоді, коли він активно думає про те, що він вчить. Однак перш ніж він зможе активно думати, він повинен захотіти це робити, і тоді студент перетворюється з об'єкта навчання в суб'єкт діяльності, стає ініціатором учіння, керує цим процесом. При цьому важливо, щоб студент володів методикою самонавчання, тобто розвиток автономного навчання студентів є освітнім завданням, що вимагає цілеспрямованої роботи за основними компонентами технологічної сторони навчальної діяльності, розвитку навчальної компетентності та особистісних характеристик.

Роль викладача при цьому також істотно змінюється. Він стикається з необхідністю переосмислення особистого педагогічного досвіду та власної педагогічної системи; долає педагогічні стереотипи та дидактичні штампи, накладає на себе нові зобов'язання. Викладач робить відкритим і доступним для студентів зміст навчальних програм, форми і зміст самоконтролю; забезпечує різні джерела інформації з урахуванням актуальних потреб і рівнів володіння студентами мовою. Викладач виділяє те, що повинен знати кожен (рівень A1), і те, що повинен знати той, хто хоче засвоїти предмет більш глибоко (рівні B1 - C2), тим самим надаючи студентам певну міру свободи в навчанні та можливість реалізації особистісних потреб. Викладач ініціює діяльність студентів, він перетворюється з транслятора знань, контролюючої особи в консультанта, помічника, партнера у навчальній діяльності студента. Основними завданнями викладача на занятті є мотиваційна, що підтримує функції рефлексивного аналізу, психологічної підтримки, консультаційна і корекційна допомога на основі моніторингу навчальної діяльності студента.

Центральним засобом управління автономною діяльністю студентів є завдання, так як завдання вже саме по собі є регулятором діяльності, тому

викладач повинен точно формулювати завдання і при цьому враховувати рівень знань та вмінь студентів. Чітке і грамотне формулювання, деяка модифікація, обумовлена індивідуальними здібностями студентів, позитивно впливають на сам процес виконання справи і його результативність.

Таким чином, тільки чітке формулювання завдань дозволяє забезпечити максимальну об'єктивність, а також дає можливість повною мірою враховувати мовну компетентність студентів.

Автономна робота студента, як і робота у співпраці з викладачем, може здійснюватися в межах різних організаційних форм: індивідуально, в парах, в групах. Кожна з названих форм покликана створювати і розвивати в організаційні, інформаційні, пізнавальні та комунікативні вміння студентів, оволодіння якими забезпечить просування студентів у засвоєнні мови. Вибір кожної із зазначених форм визначатиметься організаційною формою конкретного виду самостійних завдань. Вибір організаційної форми та місця її застосування визначається в основному характером матеріалу, певним видом діяльності, віковими та психологічними особливостями студентів. Такі завдання повинні бути творчого та продуктивного типу. Насамперед, до них відносяться веб-квести, дебати та проектна робота.

Освітній веб-квест (webquest) - це проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси мережі Інтернет. Веб-квести розробляються для максимальної інтеграції Інтернету в різні навчальні предмети на різних рівнях навчання у навчальному процесі. Вони можуть охоплювати окрему проблему, навчальний предмет, тему. Особливістю освітніх веб-квестів є те, що частина або вся інформація для самостійної або групової роботи студентів з ним знаходиться на різних веб-сайтах. Розробником веб-квесту як навчального завдання є Берні Додж, професор освітніх технологій Університету Сан-Дієго (США). Ним визначені наступні види завдань для

веб-квестів [1]: 1) переказ - демонстрація розуміння теми на основі подання матеріалів з різних джерел в новому форматі: створення презентації, плакату, оповідання; 2) планування та проектування - розробка плану або проекту на основі заданих умов; 3) самопізнання - будь-які аспекти дослідження особистості; 4) компіляція - трансформація формату інформації, отриманої з різних джерел: створення туристичного путівника, віртуальної виставки, розробка інженерного проекту; 5) творче завдання - творча робота в певному жанрі; 6) аналітична задача - пошук і систематизація інформації; 7) досягнення консенсусу - вироблення рішення щодо гострої проблеми; 8) оцінка - обґрунтування певної точки зору; 9) журналістське розслідування - об'єктивний виклад інформації; 10) переконання - схилення на свій бік опонентів або нейтрально налаштованих осіб; 11) наукові дослідження - вивчення різних явищ, відкриттів, фактів на основі унікальних онлайн-джерел.

Кожен веб-квест повинен мати чітку структуру.

1. Вступ, де чітко визначено головні ролі учасників або сценарій квесту, попередній план роботи, огляд всього квесту.

2. Центральне завдання, де чітко визначено підсумковий результат самостійної роботи.

3. Список інформаційних ресурсів (в електронному вигляді - на компакт-дисках, відео- та аудіоносіях, в паперовому вигляді, посилання на ресурси в мережі Інтернет, адреси веб-сайтів по темі), необхідних для виконання завдання.

4. Ролі. Студентам повинен бути наданий список ролей учасників (від 2 і більше), від імені яких вони можуть виконати завдання. Для кожної ролі необхідно прописати план роботи та завдання.

5. Опис процедури роботи, яку необхідно виконати кожному учаснику квесту при самостійному виконанні завдання (етапи).

6. Опис критеріїв та параметрів оцінки веб-квесту.

7. Керівництво до дій, де описується, як організувати і представити зібрану інформацію.

8. Висновок, де підсумовується досвід, який буде отриманий учасниками під час самостійної роботи над веб-квестом.

При роботі з веб-квестом можна виділити кілька етапів:

1) початковий етап (командний), коли студенти знайомляться з основними поняттями з обраної теми, розподіляються ролі в команді;

2) рольової - індивідуальна робота в команді на загальний результат. Учасники одночасно, відповідно до обраних ролей, виконують завдання. Оскільки мета роботи не змагальна, то в процесі створення веб-квесту відбувається взаємне навчання членів команди вмінням роботи з комп'ютерними програмами та в мережі Інтернет. Команда спільно підводить підсумки виконання кожного завдання, учасники обмінюються матеріалами для досягнення спільної мети - створення спільного продукту (презентації); 3) виконання поставленого завдання: пошук інформації по конкретній темі; розробка структури проекту (презентації); створення матеріалів; доробка матеріалів; 4) заключний - презентація готового проекту. На цьому етапі команда працює спільно, під керівництвом викладача, відчуває свою відповідальність за результати дослідження. За результатами дослідження проблеми формулюються висновки і пропозиції. Проводиться конкурс виконаних робіт, де оцінюються розуміння завдання, достовірність використовуваної інформації, її стосунок до заданої теми, критичний аналіз, логічність, структурованість інформації, визначеність позицій, підходи до вирішення проблеми, індивідуальність, професіоналізм подання. В оцінці результатів беруть участь як викладач, так і студенти шляхом обговорення або голосування.

Веб-квест - комплексне завдання, тому оцінка його виконання має ґрунтуватися на кількох критеріях, орієнтованих на тип проблемного завдання і форму представлення результату. Берні Додж [1] рекомендує використовувати від 4 до 8 критеріїв, які можуть включати оцінювання: 1)

дослідної та творчої роботи; 2) якості аргументації, оригінальності роботи; 3) навичок роботи в мікрогрупі; 4) усного виступу; 5) мультимедійної презентації; 6) письмового тексту тощо.

Технологія веб-квестів допомагає сформувати і розвинути у студентів наступні компетентності: 1) використання інформаційних технологій для вирішення професійних завдань (у тому числі для пошуку необхідної інформації, оформлення результатів роботи у вигляді комп'ютерних презентацій, веб-сайтів, флеш-роликів, баз даних тощо); 2) самонавчання і самоорганізація; 3) робота в команді (планування, розподіл функцій, взаємодопомога, взаємоконтроль); 4) вміння знаходити кілька способів вирішення проблемної ситуації, визначати найбільш раціональний варіант, обґрунтовувати свій вибір; 5) навички публічних виступів, так як необхідно публічно захистити проект, відповісти на питання або взяти участь у дискусії.

Ще одна форма організації автономного навчання - проведення дебатів. Дебати - ігрова технологія, яка має свої принципи і правила, що дозволяє розвивати комунікативні навички студентів, вміння грамотно вести полеміку, відстоювати свою позицію на основі знань і логічних міркувань. Дебати розвивають у студентів критичне мислення, включаючи вміння зіставляти і порівнювати, самостійно знаходити та аналізувати інформацію з різних джерел. Ще на етапі підготовки до дебатів студентам доводиться збирати та аналізувати інформацію, критично мислити, робити самостійні висновки, а також мобілізувати всі свої комунікативні навички з іноземної мови. Форма дебатів найбільш ефективна для формування у студентів уміння працювати в команді, розподіляти обов'язки. Дебати розвивають комунікативні навички.

У процесі групової роботи відбувається і самонавчання, і взаємонавчання студентів. Самонавчання / автономне навчання здійснюється під час самостійного / автономного вивчення студентами фрагмента теми, взаємонавчання - в ході обміну опанованою інформацією.

Кожен член групи повинен опрацювати своє завдання, навчити свого партнера і зробити висновки відповідно до поставленої мети. При організації групової роботи повинні бути дотримані певні правила: 1) завдання до роботи дає викладач; 2) викладач задає часові ліміти; 3) формулювання до завдань однозначне, а не двозначне; 4) створюється можливість змагання між декількома групами; 5) студенти самі або за допомогою викладача розподіляють функції між членами групи; 6) повідомлення не повинні перевищувати відведені для них часові ліміти; 7) студенти повинні висловлюватися усно.

Висновки. Таким чином, всі перераховані форми автономного навчання є ефективними для роботи зі студентами в технічному ВНЗ і легко можуть бути інтегровані в традиційну систему викладання іноземних мов. Важливо пам'ятати, що автономне навчання мовам в технічному університеті - це здатність студентів до саморегулювання навчального процесу. Вона повинна проявлятися у них на всіх етапах навчального процесу. Студенти-партнери інтегрують знання і здібності, які були набуті в інших навчальних контекстах, в процесі навчання мовам, тобто вони беруть на себе відповідальність з вивчення іноземних мов. Але автономія процесу навчання створюється під керівництвом викладача.

Студентам потрібно прищепити навички та вміння автономного вивчення іноземних мов, планування навчальної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Dodge B. Some Thoughts About WebQuests [Електронний ресурс] / B. Dodge. – 1995. – Режим доступу до ресурсу: http://webquest.sdsu.edu/about_webquests.html.

2. Little D. R. Learner autonomy and human interdependence: some theoretical and practical consequences of a social-interactive view of cognition, learning and language. Learner Autonomy, Teacher Autonomy: Future Directions / D. R. Little. – Harlow: Longman/Pearson Education, 2000. – 15.

3. Little D. European Language Portfolio: guide for teachers and teacher trainers. Strasbourg, Council of Europe [Електронний ресурс] / D. Little, R. Perclová. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: culture.coe.int/portfolio.

Авторська довідка: Ковальчук Ольга Сергіївна, викладач кафедри ділової іноземної мови та міжнародної комунікації Національного університету харчових технологій